

Fedearen iturburuak

Eleizea ta Biblia

Eleizeak beti begiratu ta gorde izan dau Biblia (Idasti Deuna) ondasun bere-bere lez, eta noznai artu izan dauz biderik egokienak bere seme-alabai ulertu azoteko be. Erroma'ren agintean, erriak, zerbait eskolatuak beintzat, Liburu Santuak entzun izan zituan abots goliaz ortarako aukeratuta egozan irakurleak otsaginda. Gitsi ziran, beras, ontarako erabiliriko kopiak, eta ardura aundiz, jakiña, zainduak, Kopti zarretatik geienak papie-loturetan egozan; baiña larrutxa edo pergaminaoa oituran sartu zanean, Konstantino Kaiser'ak berrogetamar kopia egin zituan Biblia osoarenak.

Erromar Agintaldia jausi ta amaitu zanean, eskolatu bako jentea agertu zan ugari, bertatik zugatz aundi lez eginik. Elizgizonak, bakartadeetan bizi ziran lekaide ta lekaineak batez be, Biblia kopietan jarraitu eben; baiña eleizea laster konturatu zan, au zuzenean irakurtea, etzala fededunentzat ain probetxu aundiko, eta beste bide batzuk billatsen asi eliztarrek Biblias jabetu zeitezan. Zeintzuk ete ziran beste bide orreik? Margo-lanak, kuadrak, irudiak, mosaikuak, misterio-antzerkiak, itzaldiak...

Irarkola (inprenta) asmatu ta zabalazi ondoren, Eleizeak, alegin guztiak egin zituan Biblia ezagutua ta maitatua izan zedin. An ta emen egiñiko itzulpenak asko ugaltu ziran; argitalpen merkeak agertu ziran; Aita Santuak eurak be ainbat eta ainbat karta idazten zituen eliztarrai Biblia irakur egiela agindu ta esanik. Liturjiz erria Bibliari buruz eskalatzen eben, eta azkenez agindu zorrotza etorri zan, kristauak gogarteak meditaziño aldiak eta egiteko, Biblia erabilli bear ebela-ta.

Ardura zolia izan dau beti Eleiz Katolikuak Bibliari buruz onen aurka jagi ta zerbait esan dabenen kontra, jakiña, ez dau jan eta eroan al izan ezertxo be. Eleizearen aurka, beronen zerbitzarien aurka, darabilen erakuts-bidearen aurka, Bibliaren kontra nunbait, zer-edo-zer esan edo idatzi ba'da, orren kontra egin dau noz-nai ta nun-nai. Liburu Santuak goi-argiz idatziak izan zirala ezesten dabena be ez dira gitxi izan. Eta guzti onen kontra jagi izan da Eleizea, ori diñoenak errazoi ta zentzun gitxiaz aoa zabaldu oi dabelako, batez be.

Goi-argitua danentz azaltzeari ekin orduko, barriz, ia egiazko liburuak diran ala ez ikusi bear dogula Bibliaren idazletzat jotzen doguzanak idatziak diran ala ez, eta bardintsu uste dogun garai atan idatziak diran ala ez, eta azkenik ia gudanaiño ezer aldatu barik eldu diran. Gure asmoa ezta oraingoz Testamentu Barriari baiño begiratzea, eta batez be lau Ebanjelioai. Eta ni jakin nai dogu: egiazkoak eta siñisgarriak ete vakuz Ebanjelioak, istorikuak (jazotakoak) eta aldatu bageak?

Lau Ebanjelioak, egiazkoak doguz

Egiatzko aitz gaiñean dagoz errotuak gaurko Ebanjelio txutak. Ziur baizen jatorrak (orijinalak) dira, ezin bestean: etsaien jo-aldiakaitik, itxas-ertzeko labar antzera doguz aren sendo-arriak. Kristautasunaren bigarren gizalditik, ba-da onako kristau-idazleen erreskada ausi-gaitza, argi ta garbi erakusten dauskun lau dirala Ebanjelioak idatzi euskuezanak: Mateo, Markos, Lukas eta Jon. Geiago, Ebanjelioan bardin jarrea zatirik aundiena, lenengo gizaldiko idazle aurrengoak dakarrezan txutu-aitatzeak ikusi ta bardin jarrea bakar-bakarrik be. Beste aldetik, latin itzulpenak eta siri-itzulpenak, bigarren

gizaldikoak biak, Ebanjelio bat eta bardin gaur irakurten dogun txutuak.

Kristau etziran idazleai begira, onartu bearrezkoa da bigarren gizaldiko erejeak (siñausleak) Ebanjelioak jatorrak, egiazkoak zirala uste izanik, txutua makurazo zarpindu ta ondatu nairik ibilli zirala, orrela irakaste gaiztoa egiñaz. Alan eta guzti be, ez eben ukatu aitatutako lau Apostoluak idatzitakoak zirala Ebanjelioak. Bestelan txutua aldatzen saiatuko ziran.

Judeguak eurak be ixilla gorde oi eben Kristoren bizitzari buruz. Ezin eben Ebanjelioakaz bat ez etorri, edo-ta zelanbait oneik diñoena iraindu. Al izan ba'lebe, egingo eben ziurrik asko. Orrez gaiñera, Josef judegu edeslariak Kristo aitatzen dau, Ebanjelioari begira sendo-azo be.

Azkenez lau jentil idazle ospetsuk be, bigarren mendearen lenengoetakoak, ziurtasun ederra damoskue Ebanjelioen jator-tasunari buruz. Plini gazteak, Kristoren ostean 62'garren urteruntz jaioak, diñoskunez. Kristoren jainkotasuna izan zan Kristautasunak erakusten eban oiñarrizko dotrina. Tazito'k bere *Urtekarietan* edesten dau Kristoren eriotza Pontzio Pilato'ren menpean. Suetonio'k, Erroma'ko Kaiser'en bizitzak idatzi ebanzanak, testigantza dagi Kristautasunaren zabalkunde goiztarraz. Kelso'k idazten dau Kristoren jarraileen kontrako txosten gordin bat, eta ondo ezagutzen ebala Ebanjelioen istoria, erakusten dausku bertan.

Pablo Deunaren idazkietan be ba-dago oindiño argibiderik naiko. Angoai ta emengoai idatzitakoetan noski, eta beste batzuenetan, ia danak lenengo gizaldian idatzita daukaguzanak: eurretatik lautik iru 65'garren urtea baiño lenago egiñak dira. Ainbat gauza aitatzen dabez idazleak, edozeiñek ezagutu ta siñistuko ebalakoan. Eta zelan autortu ete zeikeen au Ebanjelioek egizat ez eukita? Ebanjelioko ainbat pasarte ta idaz-une, gaiñera, idaztietan aiatuak artzen dabez.

Esandakoa laburpen ezereza baiño ezta, kanpotiko argibidearen zatitxo bat Ebanjelioak egizko dokumentuak dirala jakiteko, Mateo, Markos, Lukas eta Jon'ek Kristo ilda laster idatzitak. Ezarri oindiño ziurtasunezko agiri, dokumentu oni, txututik bertatik datorkiona. Ebanjelioetan erabillitako izkuntza gerkar

izkera da, orduan Erromar Aginterrian geien erabilten zana. Kristautasunaren asieran, diñot. Aldi berean ba-dago naastearen aramaikoaren kutsu pizkat be, Palestina'ko judeguen izkuntza jatorra.

Jerusalen 70'garren urtean izan zan ondatua. Jazoera au izpirik be ez aitatzek adierazo nai dausku ori gertatu baiñe lenago idatziak izan zirala Ebanjelioak, bestela aitatu ebena.

Ebanjelioa, kezka ta aurre-iritxi badaezpadako barik, irakurten dauanak ezingo dau ukatu ezelan be Jesus'en itza, egiten eta adierazten zituan bizitz-uneak, eta esanak, barru-barrutiko zeaztasun askogaz, begi-testiguak edo-ta begi-testiguak esanda jazokunak artu izan dabezanak bakar-bakarrik idatzi eikezala.

Egiazko kondaira dira Ebanjelioak

Gaur-eguneko idazleak diñoenez, Ebanjelioak kondaira dira istori, nunbait, ez ameskeri. Lukas deunak, esate baterako, onan asten dau berea: «Gure artea jazo diranak, asieratik ikusle ta barri-emoille izan diranakandik jaso doguzanez kontatzen asko ta asko alegindu diran ezkerok, nik be, asieratik guztia zeatz-meatz aztertu dodan onek, zuri, Teofil bikain orri, urresurren idaztea erabagi dot, ikasi dituzun egien sendotasuna ezagutu daizun» (Lk., 1, 1-4).

Ziurtasunez betea da Ebanjelioen idazkera; ebanjelariak edestuten dituen jazoerak katolikuak ez diran edestilariak be sendotuta dagoz, Josepo'k batez be. Beste aldetik, arkeologisten aurkitzeak be Ebanjelioen istoriari eusten dautsoe. Adibidez, ia oraintsungo billaketak osorik ziurtatzen dabe Lukas deun oso zuzenean dagoala Joan Bateatzaillearen garaian Abilina'ko Tetrarka Lisanio zala esatean.

Ebanjelioai zintzotasuna darioe. Or ez dago idazlearen alde-tik iñori iruzur egiteko asmo-pitiñik. Guzurren sartzek ez dakartse ezertariko obaririk. Gogora dakarrez meatz-meatz Kristoren bizitzako jazoera apalak lez aintzagarriak be. Euren buruak beeratzeko diran gauzak bardin ez dabez ixiltzen, ezereen atxaki ta aiko-maiko barik diñoskuez. Eta jakintzat ikusten dabe euren

burua (Mat., 13, 16; Markos, 4, 13; 6, 52; Jon, 6, 61); aundikeriz, larguraz eta bekaizkor agertzen dira (Markos, 9, 32; Lukas, 9, 46; 22, 24); fede ta kemen urriko (Mat., 26, 40; Markos, 16, 13; Lukas, 8, 25), eta Kristok arpegia artu ta alatu bearrean aurretik ziran (Mat., 15, 32; Markos, 16, 13). Gizonen gainez, eurak euren bizitzak emon zituen eurak idatzi eben egiaren alde jokatzearren.

Ebanjelioak, osoak eta aldatu gabeak dira

Ebanjelioak alperrik galdu edo au naiz origaitik ondatu ba' litzaz be, laster alkartu leitekezan barrero, lenengo kristau idazleen lanak aipatzen dabezan textu zatiak batu ta alkar jositirik. Aitatzek oneik Ebanjelioetan agertzen dira guk gaur eza-gutzen doguzan modu-moduan. Jatorretako edo orijinaleko kopia oraindik laugarren edo bostgarren mendean egiñak izan ziran letxe dagoz, eta textuok izanez geuk gaur darabilguzanak bezela. Geiago, itzulpenik zarrenak —bigarren gizaldiko latin eta siriakora egiñak, irugarreneko Koptoak, eta laugarren eta bostgarren mendeko gotikota Armerierakoa— ondoren bardiñera garoiez. Baita ba-dakigu Eleizeak beti ardura aundiz gorde, jagon eta zaindu izan ditula Liburu Santuak.

Biblia, Jainkoak goi-argituriko itza da

Eleiza katolikuak beti euki izan dauz Idazti deunak Jainkoak goi-argitutako itza lez, eta bere seme-alaba eliztarrai be orixe eskatu izan dautse, olakotzat artu, ikasi ta erabilli dagiela nainoz ta nainun.

Liburu Santuak eurak bardin, jatorriz jainkozkoak dirala esaten. Testamentu Zarrean naiz Barrian ba-daukaguz pasarte batzuk, idaz-une batzuk, Jainkoagandik datozenak lez agertzen diranak. Esate baterako: «Eta Jaunak auxe esan eutson Moises'i: Idatzi eizu ori gomutagarritzat liburu batean» (Urteera, 17, 14). Eta Jaunak Moises'i au esan eutson: «Idatzi egizuz itzok; nik, ain zuzen be, itzokin egin dot ituna zugaz eta Israel' egaz» (Urteera, 34, 27). Testamentu Barrian Kristok berak diño Dabidek Espiritu Santuaren egiñez auxe esan ebala: «Jaunak

Jainkoak berak Liburu santuen edo euron idazleen bidez gizonai itz-egiten ba'dautse, ortik ondorio lez dator, oneik, au da, Liburu santuok, goi-argituak diralako, uts-eziñak, errakuntza bageak izan bear dabela. Ondorio orixe atera eben antxiñak bateko judegu ta kristiñauak, eta Eleiz-Maisutzak be orixe berori diño Liburu Santuen uts-eziña argi ta garbi adieraztean Orrelaxe Leon XIII'garrenak, Pio X'garrenak, Benedikto XV garrenak eta Pio XII'garrenak.

Alan be, goi-argitze orren elburua ezta irakastea bakarrik ezta beraz uts-ezintasuna be bere ondoren bakarra, baiña bai lenengoa. Idatzi Deunen toki guztiak, baiña, ez dira Jainkoaren itza zentzun ber-berean. Idatz-une bakotxa bereziki jatorra ta egiazkoa jakin ezkeru. Jainkoaren itz uts-eziñetzat euki bear da, Bibli idazleak ortakotzak eukia. Baietz edo ezetz esaten danean daukagu errakuntza, idazleak zelako zentzunez jokatzeko dauan. Istoriko gauzetan daukagu au batez be: kondaira ta izadi-zientzietan, zelan jokatu nai izan eban idazleak? Noraiño ezaupidea zan berarena gai orreitan?

Bibli-idazleen esanak, itsu-itsuan artu bearrik bage, Kristok berak damosku ontan jokabide naiko argia: Bera da Idatzi guztiaren mamia ta elburua ta ikus bere jokabidea. Erriari zuzentzen dautsozan itzaldi guztietan, erri zeari zuzentzen zanean beintzat, erriko bertako biziera ta gauzak, ikusi ta bizi zituen lez, jarten dautsez begi aurrean, baiña adibide ta zer orrein bitartez Jainkoaren erreñuaren gauzak zeatzago ta ulertekorrago adierazoteko bakar-bakarrik.

Beraz, Kristogan lan egian Jainko-espírituak orrela jokatu ba eban, Biblia idatzi eben gizasemeetan be bardin jokatu eban ziur asko; idazle areik ez zituan Espirituak bultzatzen gauzen barne-erakundeari buruz gu eskolatzearren; gizon orrein berezko jakituri ta ezaugeraz baliatu zan, izkuntza errez ta alitzeko modukoan, euren garaiko gizasemeai. Jainkoaren alizateak jakituria eta onberatasuna adierazteko. (Darraike).

A. O.

D. L. URKIZU

Errosarioko bertsoen egillea, durangarra, alkatea.

Durango uriari argitasun barria etorri jako oraintsu: uri onetako seme entsutetsu batena ei da iñoz euskeraz idatzi dan prosazko zatirik luzeena. Oraintsurarte or egon da lo, antxiñako paper zarren artean galduta, arik eta aleman batek illunpetik atera ta argitara ekarri dauan arte. Antxiñako gauzen eta gizonen barri billa dabiltzan jakitun eta aztertzaile bati, Baillon frantsesari omenaldizko liburu bat eskiñi nai izan deuse, eta an agertu dau aleman orrek euskerazko testo zar ori, 1537koa, Etxepareren liburu ospetsua baiño zortzi urte lenago idatzia. Mexikoko lenengo Gotzain izan zan Aita Zumarraga frantsizkotarrarena da, bere senide bati Mexikotik euskeraz egin eutsan karta baten datorrena. Durangoko semea dogu Zumarraga Gotzaiña, eta an Durangon umetan ikasi eban euskerea daukagu or, XVgarren gizaldiko euskera zarra, bizi bizi-rik. Ez da gauza utsa. Tovar idazle eta irakasle andiak emon dau gure artean alemanak aurkitutako karta orren barri eta laster emongo ei deusku guri be euskerazko puska zar ori irakurteko erea. Orain artean, esaera labur bat edo beste, puska txikiak, besterik ez dogu euki euskera zarrekorik. Emendik aurrera zeozer osoagorik ezagutzeko aukerea izango ei dogu. Eta Bizkaiko euskera zarrean.